

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องปัจจัยในท้องถิ่นปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของปัจจัยในท้องถิ่นปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะของครัวเรือนและที่อยู่อาศัย และความผูกพันทางสังคม ที่มีต่อความต้องการย้ายถิ่น ซึ่งเป็นการศึกษาดังสถานการณ์ที่แท้จริงก่อนที่จะมีการย้ายถิ่น โดยศึกษาจากประชากร ตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 15 - 64 ปี และกำลังทำงานในเชิงเศรษฐกิจ ในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลอื่น สำหรับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้เป็นข้อมูลโครงการวิจัยของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เรื่องการย้ายถิ่นของประชากรและการพัฒนา ซึ่งจัดเก็บรวบรวมโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2524

ผลของการศึกษาได้พบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่นำมาศึกษามีผลกระทบต่อความต้องการย้ายถิ่นของประชากรแตกต่างกัน โดยผลของการศึกษาค้างนี้จะสรุปเป็นลักษณะสำคัญ ๆ ของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูง ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลอื่น แยกตามปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล

จากผลของการศึกษาปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่าทั้งในกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลอื่น เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ กล่าวคือ กลุ่มที่มีสัดส่วนของผู้ต้องการย้ายถิ่นสูงคือ กลุ่มผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานที่มีอายุระหว่าง 20 - 34 ปี กลุ่มผู้ที่จบการศึกษาในระดับสูง โดยเฉพาะผู้ที่จบระดับอาชีวศึกษาและมหาวิทยาลัย และกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับทางวิชาการ การบริหาร และการจัดการ อาชีพทหารและตำรวจ ตลอดจนผู้ที่ประกอบอาชีพค้าการคมนาคมขนส่ง และอาชีพบริการ ส่วนในเรื่องรายได้ของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูง พบว่าทั้งสองเขตนี้มีลักษณะ

แตกต่างกันคือ ในกรุงเทพมหานครนั้น กลุ่มที่มีสัดส่วนของผู้ต้องการย้ายถิ่นสูงคือกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ขณะที่ในเขตเทศบาลอื่นกลับเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย

นอกจากนี้ยังพบว่า ทั้งในกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลอื่น ผู้ชายต้องการย้ายถิ่นมากกว่าผู้หญิง และผู้ที่มิประสบการณย้ายถิ่นมาก่อนต้องการย้ายถิ่นมากกว่าผู้ที่ยังไม่ประสบการณ

2. ปัจจัยคานลักษณะของครัวเรือนและที่อยู่อาศัย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของครัวเรือนและที่อยู่อาศัย ได้แก่ จำนวนสมาชิกของครัวเรือน การเป็นเจ้าของที่ดินที่ใช้อยู่อาศัย การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย และความพอใจในที่อยู่อาศัย พบว่ากลุ่มที่มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงทั้งในกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลอื่น คือกลุ่มผู้ที่อยู่ในครัวเรือนขนาดเล็กที่มีสมาชิก 1 - 3 คน ยกเว้นในเขตเทศบาลอื่น ที่ผู้หญิงซึ่งอาศัยอยู่ในครัวเรือนขนาดกลางที่มีสมาชิก 4 - 6 คน เป็นกลุ่มที่ต้องการย้ายถิ่นสูง เมื่อพิจารณาเรื่องการเป็นเจ้าของที่ดินที่ใช้อยู่อาศัย พบว่ากลุ่มที่ต้องการย้ายถิ่นสูงของทั้งสองเขตนี้ คือกลุ่มผู้ที่อาศัยอยู่ในที่ดินของผู้อื่น โดยเฉพาะที่ดินที่นายจ้างจัดให้ ท่านองเกี่ยวกับที่พบในเรื่องการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย คือกลุ่มผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านของผู้อื่นเป็นกลุ่มที่ต้องการย้ายถิ่นสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่อาศัยอยู่ในบ้านที่นายจ้างจัดให้ นอกจากนี้ยังพบว่าทั้งในกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลอื่น ผู้ที่มีความรู้สึกต่อที่อยู่อาศัยในระคับไม่พอใจถึงไม่พอใจมาก มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ

อนึ่ง การศึกษาเรื่องจำนวนสมาชิกของครัวเรือนที่มีผลกระทบต่อความต้องการย้ายถิ่นครั้งนี้ ได้มีผู้เขียนมีแนวความคิดที่ต้องการศึกษาถึงผลกระทบของความหนาแน่นในที่อยู่อาศัยของครัวเรือนที่มีต่อความต้องการย้ายถิ่น แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องตัวแปรที่จะนำมาใช้ในการศึกษา จึงคิดว่าตัวแปรเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกของครัวเรือนน่าจะใช้ศึกษาแทนได้ แต่ปรากฏว่าผลของการศึกษาไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน ซึ่งก็อาจจะเป็นเพราะครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 - 3 คนนี้ มีความหนาแน่นในที่อยู่อาศัยก็ได้

3. ปัจจัยด้านความผูกพันทางสังคม

ปัจจัยด้านความผูกพันทางสังคมที่นำมาศึกษากับความต้องการย้ายถิ่น ได้แก่ ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน ความมั่นคงของงาน และจำนวนกิจกรรมทางสังคมที่เข้าร่วมในชุมชน ผลของการศึกษาพบว่า กลุ่มที่มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงทั้งในกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลอื่น คือกลุ่มผู้ที่ไม่มีความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน ยกเว้นกลุ่มผู้หญิงในเขตเทศบาลอื่นที่สัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นเกือบจะไม่แตกต่างกันเลย ในเรื่องความมั่นคงของหน้าที่การงานนั้น กลุ่มผู้ที่มีความเห็นว่างานที่ทำอยู่ไม่มั่นคงมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงทั้งสองเขต และยังพบว่าในสองเขตนี้ กลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของชุมชนที่อาศัยอยู่มากกว่า เป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูง ยกเว้นกลุ่มผู้ชายในเขตเทศบาลอื่น ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมเพียง 1 กิจกรรม หรือไม่ก็เข้าร่วมกิจกรรมไม่เคยเลย มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูง

สำหรับผลของการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยด้านความผูกพันทางสังคมโดยสรุปแล้ว ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้นตัวแปรเกี่ยวกับจำนวนกิจกรรมทางสังคมที่เข้าร่วมในชุมชน ที่ผลของการศึกษาไม่เป็นไปตามที่ใดศึกษาจากทฤษฎี กล่าวคือผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมหลายกิจกรรมหรือบ่อยครั้ง น่าจะมีความผูกพันกับชุมชนที่อาศัยอยู่ทำให้ไม่คิดที่จะย้ายถิ่น ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจากตัวแปรที่ใช้ศึกษายังไม่ไวพอ เพราะข้อถามเกี่ยวกับเรื่องนี้ไม่เคยแยกรายละเอียดว่าเป็นกิจกรรมทางสังคมประเภทใด ซึ่งกิจกรรมแต่ละประเภทจะมีลักษณะของความผูกพันทางสังคมแตกต่างกัน เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า ลักษณะของความผูกพันจะเป็นแบบชั่วคราว คือในขณะที่ร่วมกิจกรรมกันเท่านั้น และคำตอบที่ได้จากประชากรตัวอย่างกลุ่มนี้อาจจะมีลักษณะตามที่กล่าวมานี้ จึงทำให้ผลของการวิเคราะห์ต่างไปจากทฤษฎี

จากการศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาจากปัจจุบันไปสู่อนาคต (Retrospective) ครั้งนี้ จะเห็นว่าตัวแปรต่าง ๆ ที่นำมาศึกษานั้น เป็นตัวแปรที่แสดงถึงสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่แท้จริง ที่มีผลกระทบต่อความต้องการย้ายถิ่นของประชากร กล่าวคือข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ ที่ได้จากประชากรตัวอย่างที่ศึกษาโดยวิธีนี้ เป็นเหตุการณ์แท้จริงที่

ประชากรตัวอย่างกำลังประสบอยู่ในขณะนั้น ซึ่งเขาสามารถตอบได้ถูกต้อง เช่น อายุ รายได้ หรือข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ เป็นต้น การศึกษาโดยวิธีนี้จะให้ผลสรุปที่ชัดเจนและถูกต้องกว่า การศึกษาแบบย้อนหลัง (Perspective) ที่เป็นการถามถึงเหตุการณ์ในอดีต การศึกษาแบบนี้ประชากรตัวอย่างอาจจะจำสภาพในขณะย้ายถิ่นคลาดเคลื่อน เช่น อายุ รายได้ ความพอใจในที่อยู่อาศัย ฯลฯ จึงอาจทำให้ผลของการวิเคราะห์คลาดเคลื่อนไปได้

ผลของการศึกษารังนี้ยังพบประเด็นที่น่าสนใจบางอย่าง ที่อาจจะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาล โดยใช้เป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณากำหนดนโยบาย และการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติได้ โดยเฉพาะนโยบายเกี่ยวกับการกระจายตัวของประชากร และการย้ายถิ่น เช่น ผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ที่จบการศึกษาระดับสูง (ระดับอาชีวศึกษาและระดับมหาวิทยาลัย) ซึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลอื่น ต้องการย้ายถิ่นมากกว่าผู้ที่จบการศึกษาระดับต่ำ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะคนกลุ่มนี้ต้องการที่จะหางานทำ หรือต้องการเปลี่ยนงานที่ได้รับค่าจ้างตอบแทน รวมทั้งสวัสดิการที่ดีกว่าเดิม สำหรับในเขตเทศบาลอื่น ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ชี้ว่า รัฐบาลควรเร่งพัฒนาโครงการเมืองหลักเมืองรองในภูมิภาคต่าง ๆ อย่างจริงจัง เพื่อให้เมืองเหล่านี้เป็นแหล่งดึงดูดการย้ายถิ่นแหล่งใหม่ และเพื่อลดการย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพมหานครหรือย้ายข้ามภูมิภาค ส่วนผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ที่มีความเห็นว่างานที่ทำอยู่ไม่มั่นคงต้องการย้ายถิ่นมากกว่าผู้ที่มีความเห็นว่างานที่ทำอยู่มีความมั่นคงนั้น ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้รัฐบาลควรมีมาตรการให้กฎหมายแรงงานมีผลบังคับอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในเรื่องอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ ตลอดจนการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ที่สถานประกอบการ โดยนายจ้างจะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้งานที่ทำอยู่มีความมั่นคง ซึ่งอาจจะมีผลให้ลดจำนวนผู้ย้ายถิ่นลงได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้เพราะโดยข้อเท็จจริงจากการศึกษาในอดีตที่ผ่านมาได้พบว่า การย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองหรือกรุงเทพมหานคร นั้น ยังเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และยังมีแนวโน้มว่าลักษณะการย้ายถิ่นเช่นนี้จะเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต ฉะนั้นควรจะได้มีการศึกษา

ในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจจะศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. การที่จะทำความเข้าใจถึงกระบวนการย้ายถิ่นให้ละเอียด ครบถ้วนนั้น ผู้สนใจควรจะศึกษาขั้นตอนต่อ ๆ ไปของกระบวนการนี้คือ ความตั้งใจที่จะย้ายถิ่น และการตัดสินใจย้ายถิ่น ขั้นตอนเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่พัฒนาตามลำดับมาจากความต้องการย้ายถิ่น ซึ่งวิธีการศึกษาจากปัจจุบันไปสู่อนาคต ผู้ศึกษาจะต้องกลับไปติดตามกลุ่มประชากรตัวอย่างเดิมอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้ไปศึกษาในครั้งแรกแล้วประมาณ 8 เดือน หรือ 1 ปี ทั้งนี้เพื่อติดตามศึกษาถึงพัฒนาการของกระบวนการย้ายถิ่น และแม้ว่าการศึกษาโดยวิธีนี้จะให้ผลสรุปที่ชัดเจนกว่าการศึกษาแบบย้อนหลังก็ตาม แต่ผู้ศึกษาจะต้องพิจารณาถึงเรื่องค่าใช้จ่าย กว้างคน และเวลา ซึ่งการศึกษาโดยวิธีนี้จะใช้มากกว่าการศึกษาแบบย้อนหลัง

2. ตัวแปรที่จะนำมาใช้ในการศึกษา ควรจะมีความไวและเหมาะสมกับการวิเคราะห์ คือสอดคล้องกับแนวความคิดของทฤษฎีที่ใช้เป็นพื้นฐานของการศึกษา ซึ่งถ้าหากตัวแปรไม่ไวพอแล้ว อาจจะทำให้ผลของการวิเคราะห์คลาดเคลื่อนไปได้ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาครั้งนี้ที่ใช้ตัวแปรในเรื่องจำนวนสมาชิกของครัวเรือน และจำนวนกิจกรรมทางสังคมที่เข้าร่วมในชุมชน ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวความคิด ทำให้ผลของการศึกษาขัดแย้งกับทฤษฎี สำหรับการที่จะให้ได้ตัวแปรที่เหมาะสมตามที่ต้องการนั้น ผู้ศึกษาอาจจะต้องจัดเก็บข้อมูลเอง แต่ทั้งนี้จะต้องพิจารณาถึงเรื่องค่าใช้จ่ายและเวลาคด้วย

3. ผลของการศึกษาครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจประการหนึ่งซึ่งอาจจะนำไปสู่การศึกษาเฉพาะกรณี คือการที่พบว่ากลุ่มผู้อาศัยอยู่ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลอื่น ที่จบการศึกษาระดับสูงโดยเฉพาะระดับอาชีวศึกษาและมหาวิทยาลัย มีสัดส่วนของผู้ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าในกลุ่มผู้ที่จบการศึกษาระดับต่ำ ประกอบกับในช่วงระยะเวลา 4 - 5 ปี ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน อัตราการว่างงานโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่จบการศึกษาระดับสูงเพิ่มขึ้น ดังจะสังเกตจากการรับสมัครงานของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐบาลและเอกชน ที่มีผู้สมัครกันมากเมื่อเปรียบเทียบกับตำแหน่งที่แต่ละหน่วยงานสามารถรับได้ ซึ่งอาจจะเห็นถึงเครื่องชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม

ของชาติ โดยเฉพาะแผนพัฒนาการศึกษา ฉะนั้นน่าที่จะมีการศึกษากลุ่มผู้ที่จบการศึกษาระดับสูงนี้ ในรายละเอียดต่าง ๆ เช่น สาขาวิชาที่จบ ทักษะคติในการทำงาน ลักษณะการทำงาน ฯลฯ ซึ่งข้อมูลที่ได้ อาจจะนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแผนการศึกษาของชาติ หรือการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับแรงงาน เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย